

Laimonas Talat-Kelpša*
*Užsienio reikalų ministerija***

Pietų Azija ir Lietuva

Pietų Azija – Lietuvoje kol kas menkai tyrinėtas regionas. Ilgą laiką jis nepakliūdavo ir į šalies užsienio politikos veikėjų akiratį: jų dėmesio centre buvo valstybės tarptautinio įtvirtinimo, euroatlantinės integracijos darbotvarkės klausimai. Tačiau padėtis pamažu keičiasi. Pietų Azija iškyla kaip Lietuvos potencialus politinis bei ekonominis partneris. Šiame straipsnyje bendrais bruožais mėginama apibūdinti Pietų Azijos regioną, jo geografines ir politines ribas, aktualiausius nūdienos klausimus, ir kartu nagrinėjama, kaip jų fone atrodo Lietuvos santykiai su šio regiono valstybėmis. Peršasi išvada, kad kol kas Lietuva negali svariai prisidėti spręsdama fundamentalias šio regiono problemas, tačiau atskirose srityse jos vaidmuo gali būti naudingas. Kaip pavyzdys išskiriamas lietuviškų lazerių eksportas į Indiją ir didėjantis Pietų Azijos studentų skaičius Lietuvos aukštosiose mokyklose.

Įvadas

Pietų Azijos regionas Lietuvoje kol kas menkai tyrinėtas. Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos eLABa duomenų bazėje, jungiančioje visų Lietuvos aukštųjų mokyklų bibliotekų duomenų bazes, įvedus užklausą „Pietų Azija“ pateikiamos 156 nuorodos, iš jų tik 11 – lietuvių kalba¹. Tik trys nuorodos nukreipia į Lietuvos autorių mokslinius tyrimus – tai Vytauto Didžiojo universiteto absolventės Ievos Karpavičiūtės mokslinis straipsnis „Saugumo dinamika Pietų Azijos regioniniame saugumo komplekse“ (skelbtas 2006 m.)², Vilniaus universiteto (VU) absolventės Godos Karazijaitės bakalauro darbas „Indijos švelnioji galia Afganistane“ (skelbtas 2014 m.)³ ir VU Orientalistikos

* *Laimonas Talat-Kelpša* – Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Indijos Respublikoje. Adresas korespondencijai: C-93, Anand Niketan, New Delhi 110021, India, tel. +91 11 4313 2200, el. paštas – amb.in@urm.lt

** Šiame straipsnyje pateikti vertinimai ir mintys yra be išimčių tik autoriaus ir jokiais aplinkybėmis negali būti vertinamos kaip Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos ir jos padalinių oficiali pozicija.

¹ Žr. Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos eLABa internetinės paieškos puslapį: http://elaba.lvb.lt/primu_library/libweb/action/search.do?vid=ELABA (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.)

² Karpavičiūtė I., „Saugumo dinamika Pietų Azijos regioniniame saugumo komplekse“, *Jaunųjų politikų almanachas*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla 2 (2006), p. 46–79. Straipsnio nuoroda internete: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_1822-9212.V_2.PG_46-79/DS.002.0.01. ARTIC (lankytasi 2015 m. spalio 6 d.)

³ Karazijaitė G., *Indijos švelnioji galia Afganistane: bakalauro darbas*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014.

centro absolventės Ievos Bruzgelevičiūtės magistro darbas „Budizmo modernizavimo tendencijos XX a. Pietų ir Pietryčių Azijoje“ (skelbtas 2008 m.)⁴. Tarp kitų eLABa pateikiamų lietuviškų nuorodų dominuoja įvairūs kelionių vadovai, pažintinių knygų sovietmečio laikų vertimai ir kt.

Šia prasme Pietų Azijos tematiką pasirinkusio tyrėjo pečius užgula didelė našta. Viena vertus, kai Pietų Azijos žinovų ratas Lietuvoje toks siauras, kyla pagundų kalbėti paprastai ir apie viską po truputį, nesilaikant akademiniam straipsniui keliamų griežtų reikalavimų. Kita vertus, sunku pasirinkti konkretų tyrimo aspektą, nes ir pats tyrėjas į Pietų Aziją dažnai žvelgia naujoko akimis. Tam tikrus apribojimus nustato ir einamos ambasadoriaus pareigos, įpareigojančios laikytis nustatyto tarptautinių santykių protokolo. Todėl šiame straipsnyje Pietų Azija aptariama bendrais bruožais, bet per lietuvišką prizmę: kas šeštadalio pasaulio gyventojų regione svarbu Lietuvai ir jos užsienio politikos interesams?

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmojoje bandoma apibrėžti Pietų Azijos regioną, išryškinti jo bendruosius parametrus. Antrojoje dalyje siekiama išskirti ir sugrupuoti Pietų Azijos valstybėms bendrus socialinius, ekonominius ir geopolitinius iššūkius. Trečiojoje – mėginama palyginti, kaip tarpusavyje dera šie Pietų Azijos ir Lietuvos interesai. Šio palyginimo pagrindu bandoma sudaryti tam tikrą Lietuvos veiksmų darbotvarkę, kuri galbūt ateityje pasitarnaus rengiant nacionalinės politikos programą.

1. Kas yra Pietų Azija?

Pietų Azijos regionui paprastai priskiriamos septynios valstybės: Bangladešas, Butanas, Indija, Maldivai, Nepalas, Pakistanas ir Šri Lanka. Šios šalys kadaise priklausė Didžiajai Britanijai, kurios dėka ir susiformavo regiono politinė tapatybė. 1985 metais minėtas septynetas susibūrė į Pietų Azijos regioninio bendradarbiavimo asociaciją (angl. SAARC) ir 2004 metais pasirašė Pietų Azijos laisvosios prekybos sutartį (angl. SAFTA), todėl dažnai vadinamas SAARC grupe.

2006 metais prie SAARC, o 2011 metais – ir prie SAFTA prisijungė Afganistanas. Jį Pietų Azijos regionui priskiria ir Pasaulio bankas⁵. Šią šalį su Pietų Azija sieja glaudūs istoriniai ir kultūriniai ryšiai, tačiau jie ne mažiau artimi ir su Vidurinės Azijos valstybėmis. Tarpinę Afganistano padėtį geriau-

⁴ Bruzgelevičiūtė I., *Budizmo modernizavimo tendencijos XX a. Pietų ir Pietryčių Azijoje: magistro tezės*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008.

⁵ Pasaulio banko taikoma Pietų Azijos apibrėžimą žr.: <http://data.worldbank.org/region/SAS>.

siai išreiškia jo geografiniai ypatumai – šalį kerta kalnų grandinės, jos upynas priklauso skirtingiems baseinams: dalis Indo, dalis – Aralo jūros baseinui. Į šiuolaikinę Pietų Azijos ekonominę ir saugumo infrastruktūrą Afganistanas dar menkai integruotas, šalyje iki šiol dislokuoti užsienio (JAV) kariai. Kol kas Afganistanas geriausiai įkūnija tai, kas regionalizmo studijose vadinama „izoliacine valstybe“ – tarp kelių regionų esančią šalį, kuri nėra pakankamai stipri, jog sujungtų juos į vieną⁶.

Jungtinių Tautų statistinėje klasifikacijoje prie Pietų Azijos priskiriamas ne tik Afganistanas, bet ir Iranas⁷. Kartais Pietų Azijos gretose atsiduria ir Mianmaras (buv. britų kolonija) bei Mauricijus – prie Afrikos krantų esanti Indijos vandenyno sala, kurios 48,2 proc. gyventojų yra hinduistai⁸.

Lietuvos diplomatijos administracinėje sistemoje Pietų Azijos regione suskirstytame į Bangladešą, Butaną, Indiją, Nepalą, Maldivus ir Šri Lanką Lietuvai atstovauja Lietuvos Respublikos ambasada Delyje⁹, Lietuvos diplomatinis atstovas Pakistanui ir Iranui yra akredituotas iš Turkijos, o Afganistane (Kabule) veikia atskira Lietuvos specialioji misija.

Šiame straipsnyje vadovaujamosi pirmine klasifikacija, pagal kurią Pietų Azijos regionui priskiriamos septynios SAARC šalys (be Afganistano): Bangladešas, Butanas, Indija, Maldivai, Nepalas, Pakistanas ir Šri Lanka. Šio grupavimo laikomasi ir kitose negausiose lietuviškose Pietų Azijos studijose¹⁰. Manytina, kad toks regiono apibrėžimas įsitvirtins ir bus naudojamas ateityje.

Kaip atrodo Pietų Azijos regioną sudarančios valstybės?

Pirma – beveik visos Pietų Azijos šalys (respublikos) yra gana jaunos. Dauguma jų susikūrė po Antrojo pasaulinio karo, byrant Britanijos imperijai (žr. 1 lentelę). Tiesa, Butanas ir Nepalas britų nukariautos nebuvo, tad kaip nepriklausomos valstybės jos gyvuoja nuo neatmenamų laikų. Tačiau 1910 metais Butanas su Jungtine Karalyste pasirašė sutartį, kuria mainais už pažinimą atsisakė dalies suvereniteto (perleido britams savo užsienio politiką). Pasitraukus britams, 1949 metais tokia sutartis buvo pasirašyta su Indijos Vyriausybe. Tad nuo šių metų paprastai ir skaičiuojamas šiuolaikinio Butano

⁶ Karpavičiūtė I., „Saugumo dinamika Pietų Azijos regioniniame saugumo komplekse“, *Jaunųjų politologų almanachas*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla 2 (2006), p. 53.

⁷ Jungtinių Tautų Statistikos skyriaus klasifikacija, <http://millenniumindicators.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>.

⁸ Mauricijaus 2011 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenys, <http://www.govmu.org/portal/goc/cso/file/2011VolIIPC.pdf>, p. 68.

⁹ LR ambasadorius Delyje oficialiai akredituotas Indijos Respublikai, Bangladešo Liaudies Respublikai, Nepalo Federacinei Demokratinei Respublikai ir Šri Lankos Demokratinei Socialistinei Respublikai. Su Butanu Lietuva nėra užmezgusi diplomatinių santykių.

¹⁰ Karpavičiūtė I., „Saugumo dinamika Pietų Azijos regioniniame saugumo komplekse“, *Jaunųjų politologų almanachas*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla 2 (2006), p. 58.

tarptautinis subjektiškumas. Panašiu laiku, 1950 metais, Taikos ir draugystės sutartį su Indija pasirašė ir Nepalas. Tačiau ši šalis dabar išgyvena didelių vidinių permainų laikotarpį: 2008 metais panaikinta monarchija, paskelbta respublika. Galbūt kada nors ateityje nepaliečiai savo valstybės (respublikos) pradžią oficialiai skaičiuos nuo 2008-ųjų, tačiau kol kas šalis išgyvena sudėtingą naujos tapatybės formavimosi laikotarpį. Problemų mastą rodo ir tokia detalė, jog nauja valstybinė šventė – Respublikos paskelbimo diena, pakeitusi anksčiau švęstą karaliaus gimtadienį, oficialiai įteisinta tik 2013 metais. Kol kas neaišku, kaip klostysis santykiai su Indija¹¹.

1 lentelė. Pietų Azijos šalių bendrosios charakteristikos¹²

	Nuo kada nepriklausoma	Gyventojų skaičius 2015 m. (tūkst.)	Plotas (km ²)	Gyventojų tankis	Vidutinis gyventojų amžius (metais)	BNP/gyv. (Pasaulio banko duomenys, 2015 m.)	HDI reitingas 2014
Bangladešas	1971	160 996	147 570	1 103,59	24,3	1 080	0,558
Butanas	*1949	775	38 394	19,90	26,2	2 390	0,584
Indija	1947	1 311 051	3 166 414	388,22	27,0	1 570	0,586
Maldyvai	1965	364	300	1 065	27,1	7 170	0,698
Nepalas	*1950	28 514	147 181	180	22,9	730	0,540
Pakistanas	1947	188 925	881 912	237,25	22,6	1 410	0,537
Šri Lanka	1948	20 715	65 610	309	31,8	3 400	0,750

* Butanas ir Nepalas kaip nepriklausomos valstybės gyvuoja nuo neatmenamų laikų. Šiuo atveju išskirtos datos, kada pasirašytos Butano–Indijos ir Nepalo–Indijos dvišalės sutartys, apibrėžiančios dabartinį dviejų valstybių tarptautinį subjektiškumą.

Antra – Pietų Azijoje išikūrusios itin gausiai apgyvendintos pasaulio valstybės. Pagal gyventojų skaičių Indija pasaulyje užima antrąją vietą, Pakistanas – šeštąją, Bangladešas – aštuntąją¹³. Pietų Azijoje (teritorijoje, mažesnėje už Europos Sąjungą) iš viso gyvena 1,7 mlrd. žmonių, t. y. beveik ketvirtadalis viso pasaulio gyventojų. Nuo 2005 metų gyventojų skaičius šiame regione

¹¹ Pvz., nepatenkinta, jog Nepalo Konstitucinė Asamblėja neatsižvelgė į pastabas dėl naujos konstitucijos, Indija 2015 m. rugsėjį įvedė tylią kaimyninės šalies ekonominę blokadą. Žr. BBC straipsnį: <http://www.bbc.com/news/world-asia-34469494> (lankytasi 2015 m. spalio 9 d.).

¹² Šaltiniai: Laisvoji interneto enciklopedija „Vikipedija“, JT Pasaulio gyventojų skaičiaus prognozės (2015), JT kasmet skelbiamas Žmogaus socialinės raidos indeksas (Human Development Index).

¹³ Žr. Jungtinių Tautų puslapį: http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

išaugo beveik 20 proc., arba daugiau nei 250 mln. gyventojų. Be to, vidutinis gyventojų amžius siekia apie 26 metus. Visa tai sukuria sudėtingą ne tik demografinę, bet ir socialinę bei ekonominę aplinką.

Trečia – pagal ekonominio išsivystymo lygį, dauguma regiono valstybių priklauso žemų vidutinių pajamų grupei (1 046–4 125 JAV dol./gyv. pagal Pasaulio banko klasifikaciją¹⁴). Vienintelė išimtis – Maldivai, kur pajamos vienam gyventojui viršija 7 tūkst. JAV dolerių¹⁵. Tačiau šios nedidelės šalies ekonomika labai priklausoma nuo išorinių įplaukų (turizmo). Be to, lyginant pajamų vienam gyventojui lygį su Žmogaus socialinės raidos indeksu matyti, kad, pavyzdžiui, Šri Lanka, gaudama mažesnes pajamas, savo gyventojams sukuria geresnę socialinę aplinką nei Maldivai (žr. 1 lentelę). Net penkių iš septynių Pietų Azijos valstybių Žmogaus socialinės raidos indeksas 2014 metais nesiekė 0,6, pagal kurį jos priskiriamos vidutinio ir žemo išsivystymo kategorijoms.

Ketvirta – Pietų Azijos šalys tarpusavyje menkai ekonomiškai integruotos. Suminis Pietų Azijos BVP 2014 metais sudarė 2,6 trln. JAV dolerių, iš jų vien Indijos – 2,1 trln. JAV dolerių (Pasaulio banko duomenys¹⁶). Pietų Azijos šalių tarpusavio prekyba siekė tik 5 proc. jų visos prekybos (gretimame ASEAN regione šis skaičius sudarė 25 proc.)¹⁷ ir 2013 metų pradžioje buvo lygi 820 mln. JAV dolerių¹⁸ – maždaug tokia 2013 metais buvo Lietuvos prekyba su Suomija.

2. Pietų Azijos darbotvarkė

2.1. Regioninė saugumo architektūra

Nors per pastarąjį dešimtmetį saugumo situacija Pietų Azijoje gerokai pažengė į priekį, tačiau tarpusavio pasitikėjimo lygis tebėra gana žemas. Daugeliu atvejų valstybių sienos iki šiol nesužymėtos (išskyrus geografiškai aiškiai apibrėžtus atvejus, kaip Šri Lanka ir Maldivai), o Indijos ir Pakistano teritoriniai ginčai, kartkartėmis išvirstantys į ginkluotus susirėmimus, kelia di-

¹⁴ Žr. Pasaulio banko puslapį: http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups#Lower_middle_income (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

¹⁵ Pasaulio banko duomenys apie Maldivus: <http://data.worldbank.org/country/maldives> (lankytasi 2015 m. spalio 12 d.).

¹⁶ Žr. Pasaulio banko puslapį: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

¹⁷ Žr. Pasaulio banko puslapį: <http://www.worldbank.org/en/region/sar/brief/south-asia-regional-integration> (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

¹⁸ Žr. SAARC sekretoriato puslapį: http://saarc-sec.org/areaofcooperation/detail.php?activity_id=5 (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

džiausią grėsmę regiono stabilumui. Istorinių nuoskaudų turi ir Bangladešas bei Pakistanas (dėl antrojo bandymų 1971 metais jėga užgniaužti Bangladešo tautinį sąjūdį), Nepalas ir Butanas (dėl Butano vyriausybės 1985 metais priimto sprendimo iš nepaliečių kilmės gyventojų atimti pilietybę ir priverstina iškeldinti juos iš Butano – iš viso apie 100 tūkst. žmonių), Indija ir Šri Lanka. Šiame fone Indijos sprendimas ratifikuoti 1974 metų Sienos sutartį su Bangladešu ir taip užbaigti dešimtmečius trukusį ginčą dėl nedidelių teritorinių salų (anklavų) yra greičiau išimtis (sutartis ratifikuota 2015 metų birželį)¹⁹.

Politikos mokslų požiūriu, Pietų Azijos regionas apibrėžiamas kaip dvi-polis²⁰. Jame nuo seno dėl įtakos konkuruoja Indija ir Pakistanas. Šią konkurenciją lėmė istorinės aplinkybės ir Šaltasis karas (Pakistaną rėmė JAV, Indiją – SSRS). Tačiau nuo tų laikų situacija labai pasikeitė: nuo Pakistano atsiskyrė Bangladešas, nebeliko SSRS, pagerėjo Indijos ir JAV santykiai. Demografiškai, kariniu pasirengimu, ekonomiškai ir geopolitiškai Indija šiandien lenkia savo kaimynę. Paritetą išlaiko tik abiejų valstybių turimi branduoliniai ginklai ir neišspręstas dvišalis teritorinis ginčas, darantis didžiąją įtaką Indijos vidaus ir užsienio politikai. Atsižvelgiant į visas pastarųjų dešimtmečių tendencijas, ateityje Pietų Azija gali tapti vienpoliu – vienos galybės dominuojamu regionu.

Kita vertus, silpstant Pakistano įtakai, regione didėja Kinijos vaidmuo. Kol kas nebylų Indijos susirūpinimą kelia Kinijos investicijos į Šri Lankos ir Maldyvų infrastruktūrą²¹, tačiau kitose regiono valstybėse – Nepale ir Butane – dviejų milžinų akistata jau pavirto į atvirą konkurenciją: pavyzdžiui, kai Nepalą 2015 m. pavasarį sukrėtė 9 tūkst. gyvybių nusinešęs ir daugybę žalos pridaręs žemės drebėjimas, vietos ir pasaulio spauda susidomėjusi stebėjo, kuri – Indija ar Kinija – suteiks daugiau pagalbos ir kuri tai padarys greičiau²²? Nepaisydama Indijos protestų, Kinija susitarė su Pakistanu plėtoti Kinijos ir

¹⁹ Daugiau apie Indijos ir Bangladešo sienos sutartį žr. pažymoje, skelbiamoje Indijos išorinių reikalų ministerijos puslapyje: http://www.mea.gov.in/Uploads/PublicationDocs/24529_LBA_MEA_Booklet_final.pdf (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

²⁰ Karpavičiūtė I., „Saugumo dinamika Pietų Azijos regioniniame saugumo komplekse“, *Jaunųjų politologų almanachas*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2006, p. 60.

²¹ „Storm in a port“, *The Economist*, <http://www.economist.com/news/asia/21646757-islands-largest-infrastructure-project-governments-first-big-test-storm-port>, taip pat Variyar M., „Chinese ‘Land Grab’ in Maldives: How India Can Counter Beijing’s Expanding Sphere of Influence“, *International Business Times India*, <http://www.ibtimes.co.in/maldives-land-ownership-why-india-should-be-concerned-what-should-it-do-counter-china-640594> (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

²² Seemangal R., „Disaster Diplomacy: After Nepal Earthquake, China and India Race to Give Aid“, *The New York Observer*, <http://observer.com/2015/05/in-nepal-china-and-india-engage-in-disaster-diplomacy/>, Bagchi I., „Nepal earthquake: India scores on aid diplomacy, China lags“, *The Times of India*, <http://timesofindia.indiatimes.com/India/Nepal-earthquake-India-scores-on-aid-diplomacy-China-lags/articleshow/47090553.cms>, Johnson K., „U.S., China, India race to send aid to earthquake-battered Nepal“, *Foreign Policy*, <http://foreignpolicy.com/2015/04/26/u-s-china-india-race-to-send-aid-to-earthquake-battered-nepal/> ir kt. (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

Pakistano ekonominį koridorių ir nutiesti kelius per ginčijamas Kašmyro teritorijas²³. Negalima pamiršti, jog pačios Indijos siena su Kinija dar teisiškai nenustatyta ir tarp valstybių epizodiškai kyla įtampa dėl jų vertinimo, neteisėtai svetimoje teritorijoje dislokuotos kariuomenės. Ateityje, matyt, vis daugiau dėmesio bus skiriama suvaldyti augančią Kinijos įtaką, o sustiprėjusi dviejų galybių konkurencija lems ir mažesniųjų Pietų Azijos valstybių padėtį.

2.2. Vidaus konfliktai, terorizmas

Grėsmę Pietų Azijos stabilumui kelia ne tik įtempti regiono valstybių tarpusavio santykiai. Praktiškai nė viena regiono šalis negali pasigirti stabilia vidaus politine padėtimi, nors daugelis vidinių įtampų kol kas kontroliuojama. Pavyzdžiui, Nepale priimti naują konstituciją užtruko septynerius metus. Visą šį laikotarpį lydėjo didžiulė poliarizacija bei faktinis politinis paralyžius²⁴. Bangladeše vyriausybės ir opozicijos dialogas praktiškai nutrūkęs, opozicija savo reikalavimus reiškia ne parlamente, o gatvėse²⁵. Šri Lankoje tik 2009 metais užbaigtas pilietinis karas, bet jo pasekmės paliko sunkiai gyjančių randų, dėl kurių iki šiol netyla reikalavimai dėl tarptautinio tyrimo ir baudžiamosios atsakomybės²⁶. Buvęs Malydų prezidentas apkaltintas įgaliojimų viršijimu ir įkalintas, šalyje kartkartėmis skelbiama nepaprastoji padėtis²⁷, o visuomenė šiuo klausimu pasidalijusi²⁸.

Indijoje jau ne vieną dešimtmetį rusena konfliktai, kurie tai išiplieskia, tai vėl užgęsta. Daugiau teisių reikalauja Kašmyras, kelios Šiaurės Rytų valstijos. Šias įtampas Indijos vyriausybei kol kas sekasi suvaldyti – pavyzdžiui, 2015 m.

²³ „China and Pakistan just did something that will anger India“, <http://www.rediff.com/news/report/china-and-pakistan-just-did-something-will-anger-india/20150420.htm> (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

²⁴ Sharma G., „Nepal plunges into turmoil as politicians scuffle over constitution“, *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/2015/01/23/us-nepal-politics-idUSKBN0KW0DL20150123>.

²⁵ Banyan T. J., „Why Bangladesh's politics are broken“, *The Economist*, <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/02/economist-explains-0> (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

²⁶ Flairclough G., Jayasinghe U., „U.N. report urges Sri Lanka to set up war crimes tribunal“, *The Wall Street Journal*, <http://www.wsj.com/articles/u-n-report-urges-sri-lanka-to-set-up-war-crimes-tribunal-1442410248> (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

²⁷ „President of Maldives Declares State of Emergency“, *The New York Times*, http://www.nytimes.com/2015/11/05/world/asia/president-of-maldives-declares-state-of-emergency.html?_r=0 (lankytasi 2015 m. lapkričio 23 d.).

²⁸ „Maldives ex-leader Mohammed Nasheed jailed for 13 years“, *BBC News*, <http://www.bbc.com/news/world-asia-31881207>, taip pat: „Maldives arrests leaders of opposition parties after violent protests“, *The Guardian*, <http://www.theguardian.com/world/2015/may/02/maldives-arrests-opposition-leaders-imran-abdulla-violent-protests> (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

rugpjūtį pasirašyta taikos sutartis su Nagalando separatistiniu judėjimu²⁹. Kita vertus, šalies rytuose nesiliauja kraštutinių kairiųjų (maoistų) partizaninis karas, vien per pastaruosius 10 metų nusinešęs beveik 7 tūkst. gyvybių³⁰.

Ypač didelis įtampos židinytis – įvairių Indijos religinių bendruomenių tarpusavio santykiai. Užtenka nedidelės kibirkšties, kad išpliekstų masinės riaušės. Pavyzdžiui, 2013 metais Muzafarnagare per hinduistų ir musulmonų susirėmimus žuvo mažiausiai 48 žmonės, o 50 tūkst. buvo priversti laikinai palikti savo namus³¹. Iš viso 2013 metais Indijoje užregistruotos 479 riaušės, jose žuvo 107, sužeisti 1 697 žmonės³².

Pakistane padėtis dar sudėtingesnė ne tik dėl to, kad šalyje veikia savita politinė sistema, kurioje didelę įtaką turi kariškiai. Dalies savo teritorijos Pakistanas praktiškai nekontroliuoja, joje glaudžiasi įvairios teroristinės grupuotės. Skaičiuojama, kad 2003–2015 metais nuo teroristų išpuolių Pakistane žuvo daugiau nei 20 tūkst. taikių gyventojų³³. Vien 2015 m. sausio–lapkričio mėn. žuvo 312 kariškių ir 860 civilių – iš viso 1 172 žmonės³⁴. Pakistano negebėjimas suvaldyti padėties turi įtakos ir kaimynų saugumui: Indija taip pat kenčia nuo teroristų išpuolių. Be to, vengdamas bendradarbiauti tiriant teroristų nusikaltimus Pakistanas tik stiprina kaimynų įtarimus, jog šalies vyriausybė, neturėdama pajėgumų stoti į atvirą kovą, pati užsako ir finansuoja teroristines operacijas³⁵.

Didelės įtakos Pietų Azijos stabilumui turės įvykių eiga artimiausioje kaimynystėje (Afganistane, Artimuosiuose Rytuose). Kylanti radikaliojo islamo banga gali išjudinti ne tik Pakistaną, bet ir Indiją, kurioje gyvena 172 mln. musulmonų. Pagal šį rodiklį Indija yra viena didžiausių islamo valstybių pa-

²⁹ Phelamei S., „Naga movement: A brief history and peace accord with the Indian government“, *ZeeNews*, http://zeenews.india.com/exclusive/naga-movement-a-brief-history_2999.html (lankytasi 2015 m. spalio 7 d.).

³⁰ „Fatalities in Left-Wing Extremism in India: 2005–2015“, *South Asia Terrorism Portal*, http://www.satp.org/satporgrp/countries/india/maoist/data_sheets/fatalitiesnaxal05-11.htm (lankytasi 2015 m. lapkričio 23 d.).

³¹ „107 killed in riots this year; 66 Muslims, 41 Hindus“, *The Hindustan Times*, <http://www.hindustantimes.com/delhi/107-killed-in-riots-this-year-66-muslims-41-hindus/story-uqHMNT093ZqMa0WAsWdIpJ.html> (lankytasi 2015 m. lapkričio 7 d.).

³² Žr. ten pat.

³³ „Fatalities in Terrorist Violence in Pakistan: 2003–2015“, *South Asia Terrorism Portal*, <http://www.satp.org/satporgrp/countries/pakistan/database/casualties.htm> (lankytasi 2015 m. lapkričio 23 d.).

³⁴ Žr. ten pat.

³⁵ Kaip pavyzdį žr. Indijos atstovo 2015 m. rugsėjo 30 d. pasisakymą JT Generalinėje Asamblėjoje: http://www.mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/25873/Statement_by_India_exercising_Indias_Right_of_Reply_during_the_General_Debate_of_70th_session_of_UN_General_Assembly_September_30_2015.

saulyje³⁶. 135 mln. musulmonų gyvena Bangladeše³⁷, 2 mln. – Šri Lankoje³⁸, 1,2 mln. – Nepale³⁹. Maldyvuose nemusulmonas išvis negali būti šalies pilietis⁴⁰. Ekonomiškai nepasiturintys, daugumos politinį ir kultūrinį spaudimą nuolat jaučiantys Pietų Azijos musulmonai gali tapti lengvu teroristinių organizacijų, tokių kaip ISIS, taikiniu.

2.3. Apsirūpinimas ištekliais

Pietų Azijos šalių ekonomikos struktūra priklausoma nuo importo: per pastaruosius 10 metų visų be išimties regiono valstybių prekybos balansas buvo neigiamas (t. y. importuojama daugiau nei eksportuojama)⁴¹. Tai lėmė kelios priežastys.

Pirma – spartus demografinis augimas vidaus paklausą didino sparčiau, nei pajėgė tenkinti vietiniai gamybos pajėgumai. Kaip minėta, vien per pastarąjį dešimtmetį gyventojų skaičius Pietų Azijoje išaugo 250 mln. Antra – regiono šalys labai priklausomos nuo žaliavų ir ypač – energijos išteklių importo. Pavyzdžiui, Indija kasdien importuoja apie 4 mln. barelių naftos⁴² ir pagal šį rodiklį užima trečią vietą pasaulyje. Visos Pietų Azijos šalys, išskyrus Butaną, pirminės energijos pagamina mažiau, nei suvartoja (žr. 2 lentelę)⁴³. Dėl šios priežasties jos labai jautrios pasaulinės energijos kainos svyravimams.

³⁶ Indijos gyventojų 2011 m. visuotinio surašymo duomenys, <http://www.censusindia.gov.in/2011census/c-01.html>.

³⁷ Bangladešo gyventojų 2011 m. visuotinio surašymo duomenys, <http://www.bbs.gov.bd/WebTestApplication/userfiles/Image/National%20Reports/Union%20Statistics.pdf>.

³⁸ Šri Lankos gyventojų 2011 m. visuotinio surašymo duomenys, <http://www.statistics.gov.lk/PopHouSat/CPH2011/index.php?fileName=pop43&gp=Activities&tpl=3>.

³⁹ Nepalo gyventojų 2014 m. žemėlapis, <http://cbs.gov.np/atlas/>.

⁴⁰ Žr. Maldyvų konstitucijos 9 (d) straipsnį: <http://www.presidencymaldives.gov.mv/Documents/ConstitutionOfMaldives.pdf>.

⁴¹ Pietų Azijos valstybių prekybos balanso statistiką žr.: <http://www.tradingeconomics.com/country-list/balance-of-trade> (lankytasi 2015 m. spalio 8 d.).

⁴² OPEC šalių metinis statistikos biuletenis, 2014, <http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/current/FileZ/Main.htm> (lankytasi 2015 m. spalio 8 d.).

⁴³ JAV Energetikos duomenų agentūros (*US Energy Information Administration*) duomenys, <http://www.eia.gov/beta/international/index.cfm?topl=imp> (lankytasi 2015 m. spalio 8 d.).

2 lentelė. Pietų Azijos šalių ekonominės charakteristikos⁴⁴

	Vidutinis metinis BVP augimas nurodytu laikotarpiu (proc.)		Pirminės energijos gamyba (trln. BTU)	Pirminės energijos suvartojimas (trln. BTU)	Energ. balansas (trln. BTU)	Dirbamos žemės dalis (proc. nuo šalies sausumos ploto)	Užsienio prekybos santykis su BVP (proc.)
Bangladešas	5,64 %	(1994–2014)	850	1 094	-244	70,1	55,9
Butanas	7,43 %	(1996–2014)	66	52	14	13,6	--
Indija	6,01 %	(1951–2015)	15 874	23 916	-8 042	60,3	54,2
Maldyvai	7,69 %	(1997–2014)	0	15	-15	23,3	223,6
Nepalas	4,40 %	(1994–2014)	34	87	-53	28,7	45,7
Pakistanas	4,92 %	(1952–2014)	1 809	2 644	-835	35,1	33,8
Šri Lanka	6,58 %	(2003–2015)	33	266	-233	42,9	57,9

Be naftos, Pietų Azijos šalys įsiveža didelius kiekius medvilnės (Bangladešas), aukso (Indija), anglies (Indija, Pakistanas), alyvpalmių aliejaus (Bangladešas, Pakistanas)⁴⁵. Dirbamos žemės plotai svyruoja nuo 13,6 proc. Butane iki 70,1 proc. Bangladeše (skaičiuojant nuo viso valstybės sausumos ploto)⁴⁶, tačiau jų neužtenka milijonams gyventojų išmaitinti, todėl dalį maisto produktų tenka importuoti. Priklausomybė nuo importo didina viso Pietų Azijos regiono pažeidžiamumą. Matyt, dėl šios priežasties visų regiono šalių prekybos politika yra gana protekcionistinė, o tarpusavio prekyba, nepaisant formaliai panaikintų barjerų, – santykinai žema.

2.4. Demografiniai iššūkiai

Pietų Azija – per daug gyventojų turintis regionas. Vidutinis viso regiono gyventojų tankis – apie 385 gyv./km² ir daugiau nei 7 kartus viršija pasaulio vidurkį. Paskirose šalyse (Bangladeše, Maldyvuose) gyventojų skaičius viename kvadratiname kilometre viršija 1 000 (žr. 1 lentelę). Yra šalių, kuriose gy-

⁴⁴ Šaltiniai: TradingEconomics.com, JAV Energetikos duomenų agentūra (<http://www.eia.gov>), Pasaulio Prekybos Organizacija (<http://www.wto.org>).

⁴⁵ Pasaulio šalių ekonomikos sudėtingumo matavimai (*The Observatory of Economic Complexity*), Bangladešo duomenis žr.: <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/bgd/> (lankytasi 2015 m. spalio 8 d.). Kitų šalių duomenis galima peržiūrėti skiltyje „Countries“ pasirinkus atitinkamą šalį.

⁴⁶ Pasaulio banko duomenys, žr.: <http://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.ZS> (lankytasi 2015 m. spalio 8 d.).

ventojų skaičius santykinai mažas, tačiau tokia padėtis susidariusi dėl tų šalių geografinių ypatumų – didelę teritorijos dalį užima kalnai, netinkami gyventi ir užsiimti ūkine veikla.

Pietų Azijoje gyvena labai jauni žmonės. Vidutinis gyventojų amžius – apie 26 metus (žr. 1 lentelę). Šiems jauniems žmonėms kasmet reikia užtikrinti kokybiškas švietimo sąlygas, sukurti dešimtis milijonų naujų darbo vietų. Tiek švietimo sistema, tiek darbo rinka visose be išimties Pietų Azijos šalyse patiria didžiulį spaudimą. Nenuostabu, kad milijonai žmonių kasmet migruoja tiek šalių viduje, tiek iš vienos regiono valstybės į kitą, tiek į tolimesnį užsienį. Tarptautinės darbo organizacijos duomenimis, 2008 metais iš Bangladešo oficialiai išvyko 875 tūkst. darbo ieškančių asmenų, iš Indijos – 848 tūkst., iš Pakistano, Nepalo ir Šri Lankos – vidutiniškai po 250 tūkst.⁴⁷. Bet ir šie įspūdingi skaičiai nublanksta prieš vidinės migracijos mastą: vidaus migrantų skaičius vien Indijoje 2012 m. siekė 309 mln., iš jų 70,7 proc. buvo moterys⁴⁸.

Gyventojų judėjimas susijęs su įvairiais veiksniais: sparčia urbanizacija, žemės trūkumu, nykstančiais ekologiniais ištekliais. Jis ne tik keičia valstybių ir miestų kraštovaizdį, bet ir sukuria daug naujų socialinių įtampų. Jos savo ruožtu prikausto vyriausybės dėmesį ir dar labiau skatina Pietų Azijos šalių izoliacinę (į save nukreiptą) požiūrį.

Trečias Pietų Azijos demografinis požymis – daugiau vyrų, nei moterų. Tik Nepale ir Šri Lankoje 100 moterų tenka atitinkamai 93 ir 95 vyrai⁴⁹. Butane šis rodiklis siekia 116, Indijoje – 107, Pakistane – 105, Bangladeše – 102⁵⁰. Yra daug priežasčių, kodėl šeimos renkasi turėti berniuką, o ne mergaitę. Pagal hinduistų tikėjimą, laidojimo apeigas turi atlikti sūnus, antraip velionio perėjimas į pomirtinį pasaulį bus komplikuoatas⁵¹. Ne mažiau svarbi ir įsivaizduojama finansinė ir socialinė našta, kurią šeimai užkrauna mergaitė: Pietų Azijos šalyse vestuvėmis ir kraičiu turi pasirūpinti nuotakos artimieji⁵². Siekdamos išvengti nepageidaujimų (o dažnai – ir nepakeliamų) išlaidų, šeimos renkasi

⁴⁷ Wickramasekara P., „Labor migration in South Asia: a review of issues, policies and practices“, International Migration Paper No.108, Geneva: International Labor Organization, 2011, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_179642.pdf, p. 8.

⁴⁸ *Internal migrants in India: the millions who cannot exercise their rights*, UNESCO New Delhi Office, 2013, http://www.unesco.org/new/en/newdelhi/about-this-office/single-view/news/internal_migrants_in_india_the_millions_who_cannot_exercise_their_rights/#.VhZ6hk3ouM8.

⁴⁹ „List of countries by sex ratio“, *Statistics Times*, 2015, <http://statisticstimes.com/population/countries-by-sex-ratio.php> (lankytasi 2015 m. spalio 8 d.).

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Basham A.L. *The wonder that was India*, 3rd rev. ed., London-New Delhi: Picador (Indian ed.), 2004, p. 161.

⁵² Guilimoto Ch. Z., *Sex-ratio imbalance in Asia: Trends, consequences and policy responses*, https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/regional_analysis.pdf (lankytasi 2015 m. spalio 8 d.).

atsisakyti moteriškos lyties vaisiaus. Dėl to, pavyzdžiui, Indijoje tyrimas ultragarsu yra uždraustas.

Vyrų dominuojamoje visuomenėje formuojasi kiek kitokios vertybės, nei, tarkime, Europoje, kur labiau matomos moterys. Tai atsiliepia ne tik požiūriui į priešingą lytį. Kitokia ir vartojimo kultūra – pavyzdžiui, spaudoje, televizijos reklamose kur kas dažniau pristatomi vyrams skirti produktai. Tai svarbu suprasti ne tik verslui, ieškančiam galimybių Pietų Azijos rinkose, bet ir vyriausybėms, mezgančioms su Azija politinį dialogą.

3. Pietų Azija ir Lietuva

Istorinių duomenų apie Lietuvos ir Pietų Azijos ryšius išlikę labai nedaug. Žinoma, kad 1625 metais kartu su portugalų misionieriais į Goa (Indija) atvyko Andrius Rudamina⁵³ – tikėtina, pirmasis lietuvis, apsilankęs šiame regione. Su pirmųjų kolonizatorių laivais Vakarų Europą (o per ją – ir Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę) pasiekė ir prieskoniai, brangakmeniai, kitos tradicinės Pietų Azijos prekės⁵⁴. Katalikų bažnyčios registruose likę įrašai apie mažiausiai du XVIII–XIX a. Indijos vyskopus, kilusius iš Lietuvos⁵⁵. Gausų rašytinį palikimą paliko po Pietų Aziją XX a. pradžioje keliavęs Antanas Poška⁵⁶. Tačiau tarpvalstybinio pobūdžio šie santykiai įgyti negalėjo, nes daugelis Pietų Azijos šalių tarptautiniais subjektais tapo jau po Antrojo pasaulinio karo, kai Lietuva savo nepriklausomybės jau buvo netekusi (žr. 1 lentelę).

Diplomatinis santykius su Pietų Azijos šalimis Lietuva užmezgė XX a. paskutinį dešimtmetį, kai atkūrė savo valstybingumą (žr. 3 lentelę). Pirmoji regiono šalis, pripažinusi atkurtos Lietuvos nepriklausomybę, buvo Bangladešas (1991 m. rugsėjo 7 d.)⁵⁷. Pirmoji, užmezgusi diplomatinis santykius – Indija (1992 m. balandžio 27 d.)⁵⁸. Su Butanu diplomatiniai santykiai iki šiol neuž-

⁵³ *Vita et mors P. Andree Rudomina, ex litteris P. Benedicti de Matos, Socii Eiusdem in Missione Sinensi*, Jėzaus Draugijos Romos archyvas (Archivum Romanum Societatis Iesu), 1638, Sin. 000, ff. 307r-308v

⁵⁴ LDK Valdovų rūmų turistinis lankstinukas hindi k. (ruošiamas spaudai).

⁵⁵ Vyskupas Mikalojus Šostakas (Mikołaj Szostak), O.C.D (1710-1773), Malabaro apaštališkasis vikaras, gimęs Vilniuje, ir Vladislovas Mykolas Zaleskis (Władysław Michał Zaleski, 1852-1925), Šventojo Sosto atstovas Indijoje, gimęs Veliuonoje, žr: <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/>.

⁵⁶ Poška A. *Nuo Baltijos iki Bengalijos. Indijos palmių paunksmėje*, VI t., Klaipėda: Vilko takas, 2009, taip pat Poška A. *Nuo Baltijos iki Bengalijos. Himalajų ledynuose. Tarp laukinių džiunglėse ir salose*, VII t., Klaipėda: Vilko takas, 2010.

⁵⁷ Žr. oficialų sąrašą valstybių, su kuriomis Lietuva yra užmezgusi diplomatinis santykius: <https://www.urm.lt/default/lt/sarasas-valstybiu-su-kuriomis-lietuva-yra-uzmezgusi-diplomatinis-santykius> (lankytasi 2015 m. spalio 9 d.).

⁵⁸ Ten pat.

megzti, nors Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra apsisprendusi juos užmegzti⁵⁹.

Kita vertus, užmezgus diplomatinis santykius tarp Lietuvos ir Pietų Azijos šalių stojo daugiau nei dešimtmetį trukusi tyła. Ją lėmė įvairios priežastys, tarp jų – ir dėmesio sutelkimas į Lietuvos siekimą tapti Europos Sąjungos ir NATO nare. Lietuvos diplomatiniai atstovai Pietų Azijoje paskirti tik nuo 2008 metų, kai nuspręsta Indijoje atidaryti pirmąją Lietuvos diplomatinę atstovybę (žr. 3 lentelę). Šiuo metu Lietuvos diplomatiniai atstovai akredituoti Indijoje, Bangladešui ir Nepalui (iš Delio) bei Pakistanui (iš Ankaros).

3 lentelė. Lietuvos ir Pietų Azijos šalių santykių dinamika⁶⁰

	Užmezgė diplomat. santykius su Lietuva	Įsteigta LT ambasada/akredituotas pirmasis ambasadorius	Prekybos apyvarta 2014 m. (tūkst. Eur)	Prekybos apyvarta 2004 m. (tūkst. Eur)	Lietuvos eksportas 2014 m. (tūkst. Eur)	Lietuvos ambasados išduotų vizų skaičius (2009 01 01 – 2015 09 30)	Iš jų nacional. (D) vizų
Bangladešas	1992	2011	5 269,4	622,9	4 461,4	166	28
Butanas	--	--	0	0	0	0	0
Indija	1992	2008	61 755,1	33 130,6	16 350,6	4 149	1 035
Maldyvai	1999	--	43,7	0	43,7	0	0
Nepalas	2005	2014	82,5	45	52,1	444	118
Pakistanas	1994	2013	27 864,6	18 669,3	6 934,3	--	--
Šri Lanka	1996	2016	3 522,6	2 834,4	420,7	325	193
Iš viso:			98 537,9	55 302,2	28 262,8	5 084	1 374

Lietuvos prekyba su Pietų Azijos šalimis 2014 m. siekė beveik 100 mln. eurų, iš jų eksportas – apie 30 mln. eurų. Nors per dešimtmetį prekybos apyvarta padvigubėjo, tačiau ir toliau ji išlieka santykinai nereikšminga. Šiuo požiūriu Lietuva atkartoja Europos Sąjungos (ES) ir Pietų Azijos prekybos tendencijas: 2014 m. ES prekybos apyvarta su Pietų Azijos šalimis siekė 100 mlrd. eurų ir tai sudarė tik 2,1 proc. visos ES tarptautinės prekybos⁶¹. Per beveik

⁵⁹ LR Vyriausybės 2013 m. liepos 3 d. nutarimas Nr. 611, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=453226&p_tr2=2.

⁶⁰ Šaltiniai: LR užsienio reikalų ministerija, Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės

⁶¹ Europos Komisijos Prekybos direktorato duomenys, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/> (lankytasi 2015 m. spalio 9 d.).

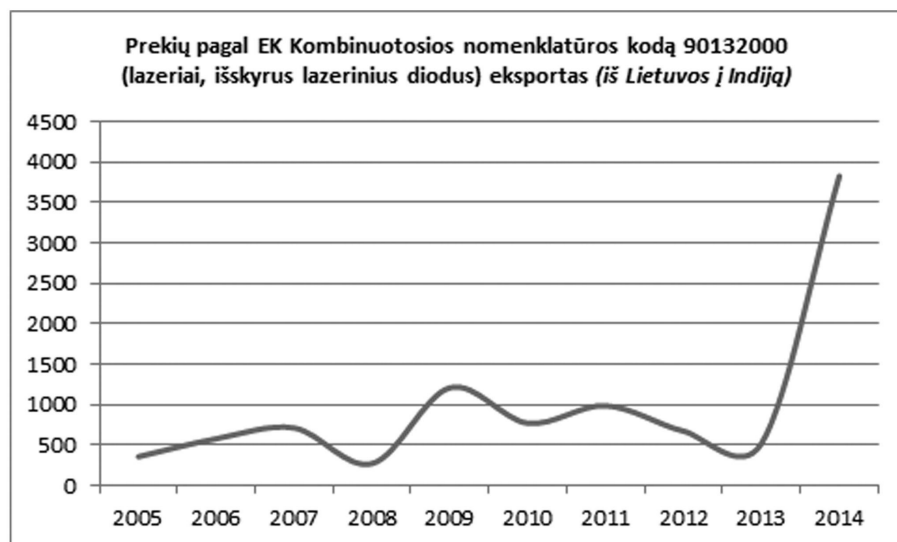
septynerius Lietuvos ambasados Delyje veiklos metus išduota daugiau nei 5 tūkst. vizų, iš jų 81 proc. – Indijos piliečiams. Per pastaruosius 25 metus Lietuvos vadovai lankėsi tik Indijoje (premjerai – 1995 m., prezidentas – 2001 m., užsienio reikalų ministras – 2011 ir 2013 m.), atsakomieji vizitai į Lietuvą buvo dar retesni ir dar žemesnio lygio.

Kodėl Lietuvos santykiai su Pietų Azija tokie pasyvūs ir kas trukdo juos plėtoti? Ieškant atsakymo, svarbu atsižvelgti į anksčiau aptartus Pietų Azijos valstybių darbotvarkės klausimus. Čia sinergijos kol kas labiausiai ir trūksta. Pirma – vargu, ar Lietuva gali tikėtis įtakos ir vaidmens formuojant naująją Pietų Azijos saugumo architektūrą. Antra – mūsų patirtis ir pridėtinė vertė sprendžiant fundamentalius vidaus konfliktų užkardymo ir kovos su terorizmu klausimus irgi labai ribota. Trečia – Lietuva neturi gamtos išteklių, kurie būtų strategiškai svarbūs Pietų Azijos ekonomikoms. Ir ketvirta – Lietuva vargu, ar pajėgi padėti išspręsti milžiniškas demografines problemas, kamuojančias Pietų Azijos regioną.

Šiuo požiūriu, beje, Lietuva ne išimtis – su panašiu interesų sinergijos trūkumu susiduria tiek kitos ES valstybės, tiek pati ES. Situaciją galėtų pakeisti visos ES labiau koncentruota ir koordinuota politika (pvz., ES yra didžiausia Indijos prekybos partnerė, bet Indijoje tai beveik nematoma) ir Lietuvos aktyvios pastangos rasti konkrečių, Pietų Azijos šalims aktualių veiklos nišų.

Atskirų sėkmės istorijų jau yra. Pavyzdžiui, 2014 metais didžiausią Lietuvos eksporto į Indiją dalį sudarė lazeriai ir lazerinės technologijos, augimas šioje prekybos kategorijoje siekė beveik 6 kartus (žr. 1 grafiką). Lazeriai reikalingi Indijos universitetams, tačiau jie pritaikomi ir kitose ūkinės veiklos srityse. Kita sėkmės istorija – aukštojo mokslo paslaugos Lietuvoje. Perpildytoje Pietų Azijoje trūkstant kokybiško išsilavinimo įstaigų, o Lietuvoje mažėjant gyventojų skaičiui, interesų sinergija daugiau nei akivaizdi. 2012 metais Lietuvos aukštosiose mokyklose mokėsi 81 studentas iš Pietų Azijos, 2013 metais – 257, 2014 metais – 404⁶². Per naujausią priėmimo laikotarpį (2015 m. gegužės – rugsėjo mėn.) LR ambasadoje Delyje išduotos 346 vizos būsiesiems studentams.

⁶² Duomenis pateikė Lietuvos nacionalinė agentūra Švietimo mainų ir paramos fondas, <http://www.smpf.lt>.

1 pav. Lazerių eksportas iš Lietuvos į Indiją⁶³

Žvelgiant į ateitį, galima išskirti šias veiklos sritis, kur potencialiai formuotųsi Lietuvos ir Pietų Azijos valstybių sinergija:

- Pietų Azijos saugumo architektūroje svarbų galios balansavimo vaidmenį gali atlikti JAV ir ES. Su JAV Lietuvą sieja glaudus ryšys, o formuojant ES politiką Lietuva dalyvauja tiesiogiai. Pietų Azijoje tradiciškai stiprias pozicijas turi Rusija, tačiau jos įtaka po truputį silpsta. Todėl JAV ir ES (o per jas – ir Lietuvai) atsiveria naujų galimybių. Jų išnaudojimą gali pristabdyti dvišaliai interesai santykiuose su Kinija, kurie pastaruoju metu plėtojami itin dinamiškai.
- Technologijų ir paslaugų eksportas. Pietų Azijos valstybės dominančių gamtos išteklių Lietuva praktiškai neturi, tačiau yra sukaupusi nemenką valstybės reformų patirtį. Be to, žemės ūkyje taikomos technologijos leidžia Lietuvai kasmet eksportuoti maisto ir žemės ūkio produktų, kurių vertė – beveik 4 mlrd. eurų; tai rodo aukštą Lietuvos žemės ūkio produktyvumą. Ne tik aukštųjų technologijų (lazerių), bet ir kitų technologijų eksportas potencialiai rastų nišą Pietų Azijos valstybėse. Tradicinės paslaugų sritys (transportas, logistika) taip pat turi gerų perspektyvų.
- Demografinė prasme Lietuva yra tuštėjanti šalis, o Pietų Azija – gyventojų perpildytas regionas. Dvišalių mainų naudą jau galima ma-

⁶³ Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

tyti švietimo sektoriuje. Sėkmingą vaisių galima užauginti ir darbo rinkoje – čia mainai irgi vyksta. Pavyzdžiui, nacionalinių (D) vizų, kurios išduodamos studijuoti ar dirbti į Lietuvą vykstantiems asmenims, LR ambasadoje Delyje nuo 2009 metų išduota daugiau nei 1,3 tūkst. – daugiau nei šiuo metu svarstoma priimti pabėgėlių iš Sirijos (žr. 3 lentelę). Ypač daug laikinųjų darbuotojų atvyksta iš Šri Lankos. Apgalvota ir subalansuota politika leistų didinti šiuos mainus abipusiai naudingais pagrindais.

Išvados

Pietų Azija Lietuvoje – kol kas mažai pažįstamas ir ištyrinėtas regionas. Nagrinėjant Lietuvoje prieinamus šaltinius ir paskelbtus mokslinius darbus Pietų Azijos tematika į akis pirmiausia krinta jų negausumas. Kita vertus, ir valstybės institucijos į Pietų Aziją aktyviau ėmė gręžtis tik pastarąjį dešimtmetį. Iki 2008 metų, kai Delyje atidaryta pirmoji regione Lietuvos diplomatinė atstovybė, tarpusavio santykiai buvo gana epizodiški.

Bandant suprasti Lietuvos galimybes Pietų Azijoje, labai svarbu atsižvelgti į šio regiono bendrąsias charakteristikas ir sprendžiamus uždavinius. Politiniu požiūriu Pietų Azija – palyginti jaunas regionas, dauguma jo valstybių kaip šiuolaikinės respublikos susiformavo po Antrojo pasaulinio karo. Praktiškai visos Pietų Azijos šalys patiria didelių socialinių bei politinių įtampų, o jų tarpusavio bendradarbiavimas gana menkas. Jau dešimtį metų veikianti laisvosios prekybos sutartis kol kas nedavė tos naudos, kurios tikėtasi. SAARC šalių tarpusavio prekyba 2013 metais siekė tik 820 mln. JAV dolerių – maždaug tokia tais metais buvo Lietuvos ir Suomijos prekyba.

Intravertišką Pietų Azijos valstybių politikos pobūdį lemia kelios priežastys. Pirmą – žemas šalių tarpusavio pasitikėjimo lygis. Regione dar gyva Šaltojo karo laikų suformuota dvinarė inercija, nors Indija turi visas galimybes tapti dominuojančia regiono galybe. Kita vertus, stiprėja Kinijos įtaka, kuriai atsverti gali prireikti kitų tarptautinių galių įsitraukimo. Antra – vidinės įtampos, susijusios su terorizmo, nestabilumo grėsmių užkardymu, ekonomikos aprūpinimu gamybos ištekliais ir nepaliaujamai augančiu gyventojų skaičiumi, verčia Pietų Azijos vyriausybes pirmiausia koncentruotis į savos šalies vidaus reikalus. Užsienio partneriai dažnai reikalingi tik tiek, kiek padeda šias problemas spręsti.

Lietuvos politikos sėkmė priklausys nuo gebėjimo rasti nišų, kuriose įmanoma abipusė interesų sinergija. Kelios sėkmės istorijos jau yra: aukštos

pridėtinės vertės technologijų (mokslui skirtų lazerių) eksportas ir Pietų Azijos studentų studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose. Technologijų eksportas plačiąja prasme (įskaitant žemės ūkio technologijas) ir paslaugų eksportas (švietimo, transporto paslaugos, turizmas) galėtų būti plėtojamos kaip pagrindinės bendradarbiavimo sritys, tuo pačiu metu, suprantama, aktyviai dalyvaujant europinės ir transatlantinės politikos Pietų Azijoje formavime.

2015 m. lapkritis